



# Κοινωνία Πολιτών

## Τι είναι η κοινωνία πολιτών;

Τα τελευταία 30 χρόνια περίπου η Κοινωνία Πολιτών και η σχετική συζήτηση για την ταυτότητα και τον ρόλο της γνωρίζουν μεγάλη άνθηση. Ωστόσο δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της Κοινωνίας Πολιτών αλλά κοινά αποδεκτά χαρακτηριστικά της. Ο Αντ. Μακρυδημήτρης (2006: σ.53-54) τα συνοψίζει ως εξής:

«Κοινωνία πολιτών είναι οργανωμένες δραστηριότητες στο πλαίσιο μιας ανοικτής και δημοκρατικής κοινωνίας, οι οποίες έχουν και εμφανίζουν:

(α) μη κρατικό, κυβερνητικό ή πολιτικό χαρακτήρα (...), διαθέτουν δηλαδή θεσμική ανεξαρτησία από το κράτος

(β) μη οικονομικό, κερδοσκοπικό χαρακτήρα (...), έχουν κοινωφελή σκοπό και χαρακτήρα

(γ) εθελοντικό χαρακτήρα ως προς τη συμβολή σε χρόνο, χρήμα και προσπάθεια των μελών τους ή όσων συνεργάζονται με αυτές

(δ) δημοκρατικό κοινωνικό, πολιτισμικό ή ηθικό χαρακτήρα και αποστολή με ανάλογες ιδιότητες, αρχές, πνεύμα και κουλτούρα που διέπει τη δράση και εκφράζει και συνεπάγεται την αντίστοιχη λογική αυτοδέσμευσης των μελών τους.»<sup>1</sup>

Στην εξειδίκευση ωστόσο αυτών των χαρακτηριστικών συναντώνται αποκλίσεις. Μια Μη Κυβερνητική Οργάνωση (ΜΚΟ) με αμειβόμενα στελέχη, π.χ. είναι έκφραση την Κοινωνία Πολιτών ή όχι; Είναι ο εθελοντισμός ικανή και αναγκαία συνθήκη για τον χαρακτηρισμό μιας οργανωμένης δραστηριότητας ως έκφρασης της Κοινωνίας Πολιτών; Οι επιθέσεις αυτοκτονίας γίνονται από ανθρώπους που επιδεικνύουν το μέγιστο βαθμό εθελοντισμού και αυτοθυσίας, δε θεωρούνται όμως έκφραση της Κοινωνίας Πολιτών γιατί κινούνται εκτός των ορίων της δημοκρατίας. Τι σημαίνει ανεξαρτησία από το κράτος; Πολλές ΜΚΟ στηρίζονται οικονομικά από το κράτος. Ποιο είναι το όριο πέρα από το οποίο μια ΜΚΟ χάνει την ανεξαρτησία της;

## Η Κοινωνία Πολιτών μέσο επίτευξης μιας πιο δημοκρατικής και δίκαιης κοινωνίας.

Όσο κι αν η ακριβής οριοθέτηση της Κοινωνίας Πολιτών μοιάζει δύσκολη, το βέβαιο είναι ότι η Κοινωνία Πολιτών δίνει ένα ολοένα και πιο δυναμικό παρών τα τελευταία χρόνια. Συγχρόνως αποτελεί ένα αίτημα, ένα ζητούμενο για την εξισορρόπηση

του παντοδύναμου δίπολου «Κράτος-Αγορά». Ως τρίτος πυλώνας ανάμεσα στα δυο αυτά κέντρα εξουσίας, η Κοινωνία Πολιτών μπορεί να εξασφαλίσει έλεγχο των στρεβλώσεων της σύγχρονης δημοκρατίας, έλεγχο των ανισοτήτων που προκαλεί η ελεύθερη αγορά και η παγκοσμιοποιημένη οικονομία, μεγαλύτερη ανεκτικότητα και ανοχή στο διαφορετικό και στις απόψεις των μειοψηφιών, περισσότερο δημόσιο διάλογο, σεβασμό στο περιβάλλον και αλληλεγγύη.

## Η προστασία του περιβάλλοντος και η κοινωνία πολιτών.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η Κοινωνία Πολιτών πρέπει να υπερασπίζεται συλλογικά συμφέροντα που να μπορούν να υποστηριχθούν δημόσια στο πλαίσιο δημοκρατικών διαδικασιών. Η προστασία του περιβάλλοντος συγκαταλέγεται βέβαια ανάμεσα σε αυτά. Από την άλλη πλευρά, το περιβαλλοντικό κίνημα και οι προσπάθειες για προστασία του περιβάλλοντος, γενικότερα, κατέδειξαν ότι η συμμετοχή των πολιτών στον σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή οποιασδήποτε πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος. Καθώς μάλιστα η «αιφόρος ανάπτυξη», που βασίζεται στο τρίπολο «Κοινωνία-Οικονομία-Περιβάλλον», κέρδιζε έδαφος ως έννοια και αίτημα, η συμμετοχή των πολιτών αναδείχθηκε ως μονόδρομος για την επίτευξη της αιεφορίας. Ήδη από την ιστορική Σύνοδο Κορυφής που συγκάλεσε ο ΟΗΕ στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992, η έννοια της αιεφόρου ανάπτυξης και της συμμετοχής του κοινού στον σχεδιασμό της τονίστηκαν ιδιαίτερα στην Ατζέντα 21, το βασικό κείμενο αρχών της Συνδιάσκεψης. Η σύνταξη Τοπικών Ατζέντα 21, μάλιστα, σε επίπεδο Δήμων και Κοινοτήτων, προτάθηκε ως βασικό μέσο για τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στον σχεδιασμό μιας αιεφόρου ανάπτυξης του τόπου τους.

Σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση όχι μόνο αναγνωρίζει το δικαίωμα στους πολίτες να συμμετέχουν αλλά και επιβάλλει στα κράτη να προβλέπουν τη συμμετοχή των πολιτών στον σχεδιασμό της πολιτικής για το περιβάλλον και για άλλα κρίσιμα θέματα.

## Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις ως γνήσια έκφραση της Κοινωνίας Πολιτών.

Αν και δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός του όρου «Μη Κυβερνητική Οργάνωση» (βλ. και παραπάνω για τον ορισμό της Κοινωνίας

<sup>1</sup> Μακρυδημήτρης, Αντ. (2006), *Κράτος των Πολιτών*, Αθήνα: Λιβάνης.

Πολιτών), οι ΜΚΟ είναι μη κερδοσκοπικές και μη κυβερνητικές οντότητες, με κοινωφελή σκοπό, που θεωρούνται πια μια από τις γνήσιες εκφράσεις της Κοινωνίας Πολιτών. Γύρω στις 37.000 ΜΚΟ υπάρχουν στον κόσμο. Πρόκειται για μια δυναμική εξέλιξη των τελευταίων χρόνων και ιδίως της δεκαετίας του 1990<sup>2</sup>. Ολοένα και περισσότερα κράτη, διακρατικοί οργανισμοί και ιδιώτες εμπιστεύονται οικονομικούς πόρους στις ΜΚΟ μια και θεωρούνται ευέλικτοι και αποτελεσματικοί οργανισμοί, χωρίς γραφειοκρατία και με βαθιά γνώση του αντικειμένου τους. Από την άλλη πλευρά ο χώρος των ΜΚΟ έχει υποστεί κριτική για την έλλειψη ανεξαρτησίας, διαφάνειας, και λογοδοσίας προς τα μέλη τους καθώς και για παραμέληση της αποστολής τους. Η διατήρηση της ύπαρξής τους και η ευημερία των στελεχών τους γίνεται αυτοσκοπός, σύμφωνα με αυτές τις κριτικές.

Οι ΜΚΟ είναι αδιαμφισβήτητα η πιο δυναμική έκφραση της Κοινωνίας Πολιτών. Η πρόκληση είναι η ενδυνάμωσή τους και η ενίσχυση της διαφάνειας, του δημοκρατικού τρόπου λειτουργίας τους, της αφοσίωσης στην αποστολή τους και της ανεξαρτησίας τους.

#### ***Η Κοινωνία Πολιτών στην Ελλάδα ή «η θολή άνοιξη» της Κοινωνίας Πολιτών.***

Η ετεροβαρής σχέση ανάμεσα στον κράτος και την Κοινωνία Πολιτών είναι ένα χαρακτηριστικό της νεότερης ελληνικής κοινωνίας. Το κράτος επεδίωκε να είναι ισχυρό, χωρίς απαραίτητα να είναι αποτελεσματικό ενώ παράλληλα οι πολίτες παρέμεναν σε μια τροχιά εξάρτησης και υποτέλειας έναντι του κράτους. Πρόκειται για ένα φαύλο κύκλο. Όσο πιο συγκεντρωτικό είναι ένα κράτος, τόσο πιο ατροφική παραμένει η Κοινωνία Πολιτών. Κι όσο οι πολίτες αδρανούν, τόσο διευκολύνεται η υπερσυγκέντρωση εξουσίας στο κράτος και η διόγκωση της γραφειοκρατίας στη δημόσια διοίκηση.

«Πείτε μου πόσες είναι οι οργανώσεις της Κοινωνίας Πολιτών σε έναν τόπο και θα σας πω αμέσως πόσες ημέρες κάνει για να βγει ένα έγγραφο από τη δημόσια διοίκηση και τη γραφειοκρατία.» (Μακρυδημήτρης, Αντ. 2006: σ.50).

Ο ισχυρός θεσμός της οικογένειας, ο ατομικισμός, το πελατειακό σύστημα, η κομματοκρατία και η αγοροκρατία είναι επίσης παράγοντες που συντέλεσαν στην καθυστέρηση της ανάπτυξης της Κοινωνίας Πολιτών στην Ελλάδα.

Ωστόσο τα τελευταία χρόνια παρατηρείται και στη χώρα μας μια ισχυροποίηση της Κοινωνίας Πολιτών που εκδηλώνεται με τον πολλαπλασιασμό των ΜΚΟ (και μάλιστα των περιβαλλοντικών ΜΚΟ), με τη θεσμοθέτηση και επιτυχή λειτουργία Ανεξάρτητων Αρχών όπως ο Συνήγορος του Πολίτη, με

κινητοποιήσεις μέσω διαδικτύου (συλλογές υπογραφών, διαμαρτυρίες) και με δυναμικές εκδηλώσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η επιτυχημένη συγκέντρωση διαμαρτυρίας για την πυρκαγιά στην Πάρνηθα, που πραγματοποιήθηκε στις 8 Ιουλίου 2007, έξω από τη Βουλή και συγκέντρωσε πάνω από 5.000 πολίτες. Μια γνήσια έκφραση της Κοινωνίας Πολιτών αφού η πρωτοβουλία ξεκίνησε από ανεξάρτητους πολίτες και οργανώθηκε μέσω διαδικτύου και κινητής τηλεφωνίας. Η περίπτωση της στήριξης του αγώνα του Δημάρχου Ελληνικού, για ελεύθερη πρόσβαση στις παραλίες της Αττικής, είναι επίσης χαρακτηριστική.

Απομένουν πολλά να γίνουν για την ενίσχυση της Κοινωνίας Πολιτών στην Ελλάδα. Πέρα από τα μέτρα που πρέπει να αναλάβει η Πολιτεία προς τον σκοπό αυτό, μπορούν και οι ίδιες οι ΜΚΟ να ανταποκριθούν στις προκλήσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω. Όπως έδειξε εμπειρική έρευνα σε 50 τοπικές περιβαλλοντικές ΜΚΟ που έγινε από το WWF Ελλάς, οι οργανώσεις αυτές αναπτύσσουν δράση κυρίως «αμυντικού» χαρακτήρα (αντίσταση σε αναπτυξιακά έργα και καταπατήσεις). Έχουν αποκτήσει εμπειρία και έχουν σημειώσει σημαντικές επιτυχίες. Υπάρχουν όμως μεγάλα περιθώρια για πρόοδο, ωρίμανση και εξέλιξη. Η απήχηση των ΜΚΟ στους πολίτες παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα στην Ελλάδα<sup>3</sup>. Το WWF Ελλάς επιζητά τη στήριξη των τοπικών περιβαλλοντικών ΜΚΟ και την ενδυνάμωσή τους (βλ. παρακάτω).

#### ***Το WWF ως έκφραση της Κοινωνίας Πολιτών.***

Το WWF, ως περιβαλλοντική ΜΚΟ, είναι έκφραση της Κοινωνίας Πολιτών και μάλιστα ανταποκρίνεται στις προκλήσεις για διαφάνεια, δημοκρατία και πνεύμα εθελοντισμού αφού:

- Είναι κοινωφελές ίδρυμα που λειτουργεί σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία (λογοδοτεί, επομένως, στο κράτος).
- Το Διοικητικό Συμβούλιο απαρτίζεται από εθελοντές.
- Διοικείται από στελέχη μέσα σε κλίμα δημοκρατικότητας και ευθύνης.
- Ελέγχεται από το Υπουργείο Οικονομικών. Έλεγχος επίσης γίνεται από Ορκωτούς Λογιστές ενώ τα οικονομικά στοιχεία του είναι στη διάθεση κάθε ενδιαφερόμενου.

Επίσης η δράση του ενεργοποιεί και ενισχύει την Κοινωνία Πολιτών αφού:

- Προσφέρει επιστημονικά έγκυρη ενημέρωση στον πολίτη
- Στήριζει δράσεις ομάδων πολιτών για την επίλυση τοπικών περιβαλλοντικών προβλημάτων. Για τον σκοπό αυτό, έχει συγκροτηθεί ειδική «Νομική Ομάδα», που

<sup>2</sup> Σκλιάς, Π. και Χουλιαράς, Α. (2002), *Η Διπλωματία της Κοινωνίας Πολιτών*, Αθήνα: Παπαζήσης.

<sup>3</sup> Sotiropoulos, D. and Karamagioli, E. (2006), "Greek Civil Society: The Road to Maturity", Acces2democracy.

αποτελείται από επαγγελματίες νομικούς που προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους στην οργάνωση.

- Ενθαρρύνει την κατάρτιση των υφιστάμενων και τη δημιουργία νέων αυτόνομων τοπικών περιβαλλοντικών οργανώσεων.
- Δραστηριοποιεί ένα δυναμικό σώμα εθελοντών σε όλη την Ελλάδα. Οι εθελοντές είναι ζωτικό κομμάτι της οργάνωσης και ο εθελοντισμός ένας από τους πιο δυναμικούς τρόπους της συμμετοχής των πολιτών στην αποστολή της οργάνωσης.
- Μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης συμβάλλει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών ώστε να γίνουν οι αυριανοί ενεργοί πολίτες.
- Ακούει με προσοχή τις τοπικές κοινωνίες, σέβεται τις θέσεις τους και αντιμετωπίζει τις ανάγκες τους.
- Συνεργάζεται με άλλες οργανώσεις προστασίας της φύσης, με ιδρύματα, κυβερνητικούς φορείς και πολίτες.
- Επισημαίνει ζητήματα σε κυβερνητικούς και διακυβερνητικούς φορείς και προτείνει λύσεις.
- Αντιτάσσεται, όταν χρειάζεται, δημόσια και δυναμικά και διερχόμενο όλα τα νόμιμα μέσα σε εκείνες τις ενέργειες που υποβαθμίζουν το περιβάλλον.
- Θεωρεί τον επιχειρηματικό τομέα εν δυνάμει σύμμαχό του για μια λογικότερη διαχείριση του χώρου και των φυσικών πόρων και τον κινητοποιεί προς αυτή την κατεύθυνση.

Το WWF πιστεύει ότι μια ΜΚΟ πρέπει να λογοδοτεί στους υποστηρικτές της και στην κοινωνία ως προς την εκπλήρωση της αποστολής του. Αποστολή του WWF είναι η αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης. Με βάση αυτή την αποστολή καταρτίζεται πενταετής στρατηγική και ετήσια προγράμματα δράσης. Ετήσιοι απολογισμοί και ένα σύστημα δεικτών αποτελεσματικότητας συμβάλουν στην αξιολόγηση του έργου της οργάνωσης. Οι υποστηρικτές και το ευρύ κοινό πληροφορείται τακτικά για το έργο της οργάνωσης.

Εν κατακλείδι, το WWF έχει καταφέρει να είναι μια αξιόπιστη ΜΚΟ που σέβεται την αποστολή της και τους πολίτες που την στηρίζουν. Είναι η ίδια έκφραση της Κοινωνίας Πολιτών αλλά και ενισχύει την Κοινωνία Πολιτών στηρίζοντας άλλες ΜΚΟ, τις τοπικές κοινωνίες και τους ενεργούς πολίτες που αναλαμβάνουν δράση για την εφαρμογή του περιβαλλοντικού δικαίου.

**Για περισσότερες πληροφορίες:**  
Σβορώνου Ελένη, WWF Ελλάς

**WWF Ελλάς**  
**Φιλελλήνων 26, 10558 Αθήνα**  
**Τηλ. 210-3314893, Fax: 210-3247578**